

Kas var salauzt to spēku

Vizbulīte Bērziņa

Naktī, kad miers vīrs zemes un cilvēkiem labs prāts, lai neizmirstam arī tos Ziemassvētkus, kas svētīti dziļā slepenībā — aiz segām aizklātiem logiem Latvijā vai dzeloņdrīšu aizžogojumā kādā barakas aizkaktē Sibīrijā.

Pietiek ieklausīties Jēkaba Graubiņa vēstulēs, kas rakstītas Solikamskas un Gavrīlovas Polānās koncentrācijas nometnēs, lai mēs atskārstu, kāds spēks bija domai par mājām, cik daudz deva tāds svētku brīdis, iztēle aizvadīts garīgā vienotībā ar savējiem tuvu un tālumā.

Šis cerību gaisums patiesībā bija vienīgais atvairs iznīcības draudiem, bezcerībai un pamejumiem.

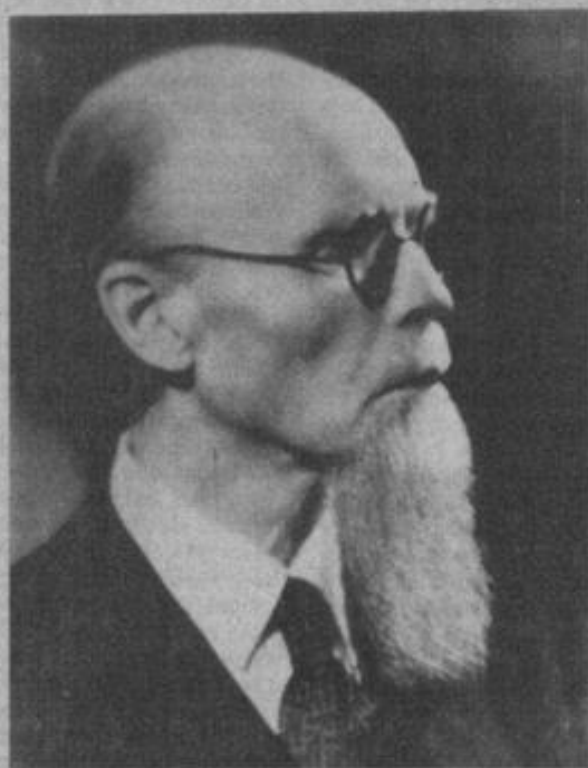
Un divkārt stipri bija tie, kas nesa sevi šo gaismu, kas apzinājās sava likteņa kopību ar saviem mīļajiem, ar tautu dzimtenē.

Tāds bija arī Jēkabs Graubiņš (1886. — 1961.) — mūsu mūzikas sirdsapziņa. Tā viņš kādreiz dēvēts savas skaidrotās, tautas dzīves izjūtā sakopotās mūzikas, godprātīgo kritiku un folkloras pētījumu pamatīguma dēļ. Gan jau arī nelokāmā, spīvā rakstura, neatkarīgās pilsone stājas dēļ, ko viņš saglabāja pat tad, kad izdzīvošanas likums prasīja piekāpties, liekulot, paklusēt.

Taisnumā meklējams istais skaidrojums, kāpēc, iemantojis «valsts ienaidnieka» statusu, četrarpus sava mūža nogales gadus (1950. — 1955.) Graubiņš pavadīja Gulagā.

Solikamskā gadu nastas un aizlauztās veselības pēc viņš der vienīgi «nakts dieninieka» pienākumiem, kas ļauj nometnes miega stundās izbaudīt vienatnību un izmantot to jaunradei. Arī vēstulēm, kas nes mierinājumu un gara stiprinājumu mājās palicējiem — sievai Ērikai, bērniem Dainai, Jānim, Ilzei un Ievai. Graubiņš rakstīja:

«Neslēpšu, ka grūtāku domu un bažu brīžos piesaucu šē nometnē Tevi un bērnu un lūdzu no Jums aizgādību un apsardzību, aiz Jums sajuzdams arī kādu neaptverami Lielu Garu, kas mani vada un sargā caur Jums... (..) Es nekaunos šīs savas naivās, vienkāršotās ticības. Jo galu galā katra ticība ir naiva un vienkārša, ja tā atvieglo cilvēku viņa bēdas un

Latviešu mūzikas sirdsapziņa — Jēkabs Graubiņš —piecus Ziemassvētkus sagaidīja apcietinājumā, un tikai doma par Dzimteni un saviem mīļajiem deva spēku izturēt un atgriezties mājās. Šis ir viņa pēdējais portrets. Foto — Viktors Gulbis

grūtumos. Filozofiski sarežģīta reliģija ir iedomājama gudru cilvēku galvās, bet vai tā tiem dod atvieglojumu un cerību, par to es šaubos.»

Gavrīlovas Polānā, izbrāķēto invalīdu nometnē, darba cietumniekam ir vairs tikai tik, cik nepieciešams pašu un barakas apkopšanai, toties gaisma nakts stundās nav paredzēta, tāpēc par lasīšanu vai mūzikas sacerēšanu nevar būt vairs ne runas. Skopāka arī iztīkšana, un pavisam grūti panesama invalīdu sabiedrība — «nervozā, kaprīzā, ķildīgā tauta, kas neatzīst nekādu kārtību, nedz tīrību».

«Esmu tagad (...) kartupeļu tīrtājs un griezējs, kāpostu kapātājs, sipolu mizotājs, biešu lobītājs nometnes virtuvē.» komponists ziņo uz mājām. «Iemācīja arī vistas plūkt, kuru bija pienācis tūkstošiem. Tā gredzena gali satiekas: vecumā jūdara sievietes darbi tāpat kā bērniņā.»

Un tomēr — ar visu grūtumu,

ar garīgā darba nepieejamību un bezjēdzīgos pienākumos vadītājam dienām — Jēkabs Graubiņš atkal ir citu mierinātājs.

Tuvojas 1953.gada Ziemassvētki.

«Jums visiem, visiem, mazajiem un lielajiem, manam draugu pulciņam novēlu gaišus brīžus svētkos... (..) Es garā būšu pie Jūsu eglītes ar neizsacītiem labiem vārdiem un novēlējumiem. Ilzīte lai nospēlētu no korāļu grāmatas «Ak, tu priecīga, ak, tu svētīga» un «Es skaistu rozīl' zinu». Mūzika vispār pie Jūsu eglītes lai ir biedros un sargos! (..) Es šeit khausīšos — gan jau pa gaisu allidošs tā mūzika arī pie manis. Un es laimīgs gulēšu savā «augstāvē» vaļējām acīm, kas neredzēs nekā no tā, kas apkārt, bet būs vērstas tālumā.»

Cietumnieku vidū ir arī latvieši — bijušais Balvu komercskolas direktors Freimanis, tirgotājs Apinis un citi. Visus vieno ilgas

pēc Latvijas, un Ziemassvētku brīdinājumiem ir tāds kā patsvērums.

«Ziemassvētki! Vakar vakarā mēs, mūsu barakas 5 latvieši, ielīdām mazā kambarīti (ir jau laime, ka tāds atradās mūsu rīcībā) aizdedzām 3 eglīšu svečtas; 4 zaru skujiņas aizstāja pašu eglīti, — vienu zariņu aizdedzinājām, lai smaržo... Galdā uzbērām cits sausīpus, cits biskvītus, cits sukrenītes (es!) — tas mums aizstāja dāvanas un radija kādreizējo Ziemassvētku vakaru un eglīšu ilūziju. Dziedāt nedrīkstējām, bet klusībā katrs pie sevis patēlojāmies gaišus mirklus pie dārgās dzimtenes greznajām eglītēm. Parunājām, palērējām par šo, par to, visvairāk, protams, par nākotnes izredzēm, par jaunākajiem notikumiem un baumām... Tik maz mums ir ko runāt — grībot negrībot desmitkārtīgi jāatsāk viens un tas pats un jānobeidz allažig ar: gaidīsim, cerēsim, ticēsim... Un gājām gulēt. Es savā augstajā stāvā sapņoju vaļējām acīm par Jūsu vakaru mājās... Pieminat mani... Kaut tie būtu pēdējie Ziemassvētki, kurus pavadām šķirti! (..) Šodien pie mums, zināms, ir darba diena ar parasto klāigāšanu, rupjībām, lamāšanos. Pat ar pirti no paša rīta... Es ļoti to neieredzu, un par to tā man atriebjas: šodien pavisam nosašu, kamēr sameklēju savu drēbju apli, kas bija nodots izkarsēšanai. (..) Mēģinu savu svētku sajūtu uzturēt, domādams par Jums un rakstīdams Jums.»

Rīt dienas, nebūtībā aiziet gadi. «Kas tos atdos? Un tie — no nelielā gadu skaita, ko lemīti vēl dzīvot!...» Taču žēlums iesvētīta ignumā un spītā, kas palīdz izturēt un dzīvot.

«Vājuma mirkļi ir, bet tie nekad neuzvarēs. Jo mani spēka avoti ir neizsīkstoši! Tie esat Jūs, mani mīļie: Tu, Tavi vecāki, mani bērni, mani istie draugi, mana tauta. Mana tauta, kurai aplauzī zarus ar visiem skaistajiem ziediem, kurai atrok un izplēš saknes, bet kas sīkstī turēsies vēl ar sīkākajiem sakņu dziedziņiem mīļajās smiltīs, slēpsies un krās sevī sulas jaunai zaļošanai, augšanai un ziedēšanai.» ♦